

Les conduccions d'aigua de Dosrius i del Vallès

Itinerari i notes: **Joan Corbera**

L'aprovació definitiva del pla Cerdà del nou Eixample, el 8 de juliol de 1860, va significar l'inici d'una nova Barcelona. La població de la ciutat va passar de 187.000 habitants el 1850 a 537.000 el 1900. Aquest fet, entre altres coses, evidenciava la necessitat de disposar de més aigua i que es pogués emmagatzemar a cotes més altes. Per respondre a aquesta demanda van néixer noves companyies subministradores. L'itinerari que presentem ressegueix el recorregut de dos aqüeductes que finalitzaven al Guinardó.

Dosrius. El 1867 es va constituir a Lieja la Companyia d'Aigües de Barcelona (CAB) que va comprar unes mines d'aigua a Dosrius i va construir una canalització de 51.734 metres fins al parc de les Aigües, al Baix Guinardó. L'aigua de Dosrius era abundant, de bona qualitat i arribava a un dipòsit de 16.000 m³ situat a 94 metres sobre el nivell del mar. Capital francès va comprar aquesta companyia el gener de 1882. Va passar a anomenar-se Societat General d'Aigües de Barcelona (SGAB), empresa que ha arribat hegemònica fins als nostres dies. El 1886 s'excavaren uns pous a la dreta del riu Besòs que duplicaren la quantitat d'aigua fins arribar a uns 8.000 m³ al dia. El mateix 1886 es va construir un dipòsit al turó de la Rovira, a 200 metres sobre el nivell del mar, amb una capacitat de 1.000 m³. Des del parc de les Aigües unes bombes podien elevar fins al dipòsit 2.700 m³ diaris. El 1959 es construï un nou dipòsit, similar a l'anterior i el 1963 es rematà l'obra amb un nou dipòsit circular al cim del turó. A començaments dels anys vuitanta del segle XX, la canalització va deixar de subministrar aigua a Barcelona amb l'arribada de les aigües del Ter. Els dipòsit superiors, però, encara segueixen funcionant.

Baix Vallès. Una segona empresa d'aigües es va posar en marxa per aquella mateixa època amb el suport financer dels banquers germans Girona. El líquid és captava al Vallès, a la finca de can Tintoré, a Barberà, i a través d'una canalització de 20.218 metres arribava als terrenys que la societat tenia darrere l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau, a la ronda del Guinardó, terrenys ocupats actualment per l'empresa ACSA-Sorigué. L'any 2012, en un altre itinerari, vàrem resseguir la part d'aquesta conducció que creua Nou Barris (revista

Gravat de la construcció de Dosrius

La masia tancada de can Carreres

Aqüeducte del Vallès al parc Central

Aqüeducte de Dosrius a can Quintana

EL POU núm. 2, desembre 2012). Aquesta empresa, coneguda amb el nom de Baix Vallès, tenia capacitat el 1913 per subministrar la quantitat de 7.000 metres³ d'aigua diaris. De fet, però, el 1881 aquesta empresa, que era deficitària, va ser comprada per les aigües de Dosrius (la CAB). Les dues conduccions coincidien a la Trinitat Nova de manera que les aigües del Baix Vallès s'introduïen a la canalització de Dosrius en direcció al parc de les Aigües quedant en desús la resta de la canalització dels germans Girona.

1. Mental de la Santa Creu i Sant Pau

Va ser construït entre 1885 i 1915 per l'Hospital de la Santa Creu. De les dimensions colossals de l'edifici se n'ha conservat el cos central i el departament de dones pensionades, que ara corresponen a la seu del Districte i a la Biblioteca Nou Barris. Inspirat pel Dr. Emili Pi i Molist, el projecte arquitectònic es deu a Josep Oriol i Bernadet tot i que les obres foren realitzades per Elies Rogent. Va tancar definitivament les portes el 1987.

2. Can Carreres

La masia és d'origen, com a mínim, del segle XVII. Estava rodejada de grans extensions de terrenys cultivable. El 1880 una part important de la finca es va vendre per a la construcció del Sanatori Mental del Dr. Pi i Molist.

3. Torrent de can Carreres

De Collserola, per sobre de la plaça Karl Marx, baixava un torrent que anava canviant de nom a mesura que avançava en direcció al mar creuant diverses propietats: Romanet, Quintana, Carreres, Parellada, Cañadó, Estadella.

4. Aqüeducte del Baix Vallès

Aquesta construcció servia per superar el desnivell creat pel torrent de can Carreres. Actualment no es pot apreciar tota la seva alçada, ja que el llac decoratiu cobreix una bona part de les columnes que el sostenen.

5. Aqüeducte de Dosrius

A la barriada de can Quintana encara es conserva un tram de la conducció de les Aigües de Dosrius. Com en el cas anterior, serveix per creuar el torrent de can Quintana. En aquest punt, la conducció fa un gir de 45° en direcció al sud introduint-se sota terra. La paret de la casa dissimula el desnivell.

6. Museu africà Daniel Comboni

Aquest museu impulsat pels missioners combonians, reuneix una col·lecció molt valuosa d'art africà que pretén ensenyar la cultura d'unes 48 tribus diferents, amb molt objectes d'art, sobretot màscares. El museu està obert a grups que concertin les visites. Carrer Feliu i Codina 59, tel. 934278577.

7. Torrent de can Mariner

Les aigües d'aquest torrent passaven per on avui hi ha els carrers d'Eduard Toda i Torrent de Mariner. Desembocava a la riera d'Horta, vorejant el turó de la Peira.

8. Riera d'Horta

La capçalera d'aquesta riera recollia l'aigua provinent de molts torrents que baixaven de

Instal·lacions de l'aqüeducte de Dosrius al parc de les Aigües

Una placa informa que el dipòsit té una capacitat de 16.000 m³

d'aigües (veure la fitxa de la passejada de la mina d'aigua de can Travi realitzada el 8 d'abril de 2018).

10. Font de la Paciència

A la cruïlla dels carrers Arc de Sant Martí amb Dalmau Creixell hi havia antigament un font de raig escàs, cosa que obligava a tenir molta "paciència" per poder omplir un recipient. Ja queden pocs veïns i veïnes que haguessin disfrutat d'aquesta font.

11. Escola Arc Iris

Escola municipal des del 1942. Abans havia sigut una torre propietat de Víctor Valls, interventor de la Corporació Municipal de Barcelona que en va fer donació a l'Ajuntament el 1940. L'any següent es varen comprar uns solars veïns per poder adequar la finca a la finalitat educativa. Enric Gibert i Camús va ser el primer director del centre.

12. Dosrius i la Caseta Blanca (la Jungla)

La conducció de Dosrius transcorria per l'interior d'aquesta finca situada a l'antic terme municipal de Sant Andreu de Palomar. La Companyia d'Aigües va signar el 12 de setembre de 1869 un acord d'expropiació, en concepte de servitud, amb el propietari Francesc Boada, d'una franja de terreny de 51 metres de llargada per 4 d'amplada per on havia de passar enterrada la canalització. El preu de l'expropiació va ser de 73 escuts amb 4 cèntims, equivalents a 182 pessetes amb 60 cèntims (un escut = a 2,5 pessetes). Aquest acord privat es va fer públic amb la signatura d'una escriptura el 25 de gener de 1873 en la que s'especificaven tots els drets i deures tant per part de la Companyia com per part del propietari. La conducció de Dosrius va afectar a diversos propietaris de Sant Martí de Provençals: Pere Vintró, Agustí Cabaner, Miquel Casamitjana, Francesc Planàs, Baltasar de Casanovas, Francesc Vila, Joaquim de las Llanas.

13. Aqüeductes prop de la pça. Catalana

La canalització de Dosrius creuava l'actual carrer de Llobet i Vall-llosera amb un aqüeducte, quan aquest espai es corresponia a l'antic torrent de la Torre dels Pardals, un afluent del torrent de la Guineu. A la can-

tonada del carrer de Mascaró amb la plaça hi havia un altre aqüeducte, aquest corresponent a la canalització del Vallès que permetia traspasar el mateix torrent. Aquestes dues infraestructures varen desaparèixer el 1930 (veure plànol a les pàgines centrals)

14. Vestigi de Dosrius a la casa Boloix del passatge Garrofers/c.Varsòvia.

A l'interior d'aquesta caseta encara es conserva un petit tram de la canalització de Dosrius, avui convertida en cava i traster. Quan la família Boloix va comprar el solar, cap a 1900, en el seu interior hi havia un pou de manteniment de la conducció. A l'iniciar-se la construcció de la casa, l'entrada es va traslladar a la façana que dona al passatge per on, a través d'una petita porta (encara mig visible) s'accedia a la canalització.

15. Dosrius i la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat

Quan s'excavaren cap a l'abril de 1920 els fonaments de la nova parròquia, uns tècnics de la Companyia d'Aigües es presentaren a l'obra per aturar-la amb l'argument de què per aquell solar hi passava la canalització de Dosrius. S'obrí un plet que durà uns dos anys a resoldre's. El bisbat deia que compraren el solar sense que hi figurés cap servitud, mentre la Companyia aduïa el perill que per a la salut pública significava continuar les obres. Finalment s'arribà a un acord. En paraules del primer rector, Mn. Eugeni Florí, s'aconseguí el següent pacte: "Consistió en un convenio entre el Obispado y la Compañía de las Aguas, en virtud del cual los fundamentos de la Iglesia debían alejar-se los más posible del paso del acueducto, y en los sitios en que ello no se pudiese, habíase de construir una arcada para evitar todo contacto con la mina. La Compañía, por su parte, en compensación se obligaba a suministrar gratis perpétuamente 500 litros de agua diarios para la Iglesia y la Casa Rectoral" [*Breve noticia de la parroquia de Nuestra Señora de Montserrat del Guinardó en su 25º aniversario*, Ed. Balmes 1945, pàg 9]

16. Les instal·lacions del Vallès

El 18 de maig de 1864, Josep Rosich i Jené, va comprar a Miquel Casamitjana més de 14.000 m² de la finca Els Seminaris. Rosich

formava part d'una empresa conjunta amb els germans Girona, creada el 25 de gener de 1964, per portar aigua potable del Vallès fins a Barcelona. Els terrenys del Guinardó haurien de servir com estació d'arribada de la conducció. Després de moltes gestions, el 14 de gener de 1869, l'empresa d'aigües coneguda com del Baix Vallès obtenia la declaració d'interès públic. Després d'invertir molts diners en grans aqüeductes, el negoci tenia pèrdues. El projecte preveia la construcció al Guinardó d'un dipòsit de 35.000 m³ que no s'arribà a fer. D'una manera precària s'inicià el subministrament d'aigua. Com que no hi havia al final de la conducció un dipòsit regulador, les aigües sobrants s'evacuaven a través del torrent de la Guineu, fet que va originar inundacions en terrenys agrícoles i moltes reclamacions. Al final, el 1881, vengueren la conducció a la Companyia d'Aigües de Barcelona. El solar, però, segueix vinculat a la indústria de l'aigua amb les empreses ACSA i Sorigué.

17. La casa d'Altures i el parc de les Aigües

La canalització de Dosrius acabava en un gran dipòsit subterrani situat al parc de les Aigües. La companyia tenia àmplies extensions de terreny al voltant del dipòsit de Dosrius. Aquest espai es considerava necessari per protegir i garantir la salubritat de l'aigua. Molts d'aquests terrenys s'urbanitzaren als anys cinquanta del segle XX. L'empresa va considerar convenient edificar un xalet al costat de les naus industrials. El 20 de novembre de 1890, el director de la Societat, Nicolás Recúlez i Chevalier, presentà el projecte d'un nou edifici a l'Ajuntament de Sant Martí. La nova construcció era solemne i ocupava l'espai que quedava lliure entre el dipòsit i l'estació d'altures. El 7 de març de 1978, l'Ajuntament de Barcelona va comprar el parc de les Aigües, responent a una llarga reivindicació del veïnat dels entorns. El mes de maig següent, s'obriren les portes del parc al barri. Uns anys més tard, el 1984, l'Ajuntament adquirí la Casa de les Altures amb la intenció de convertir-la en la nova seu del Districte. La Societat d'Aigües es reservà l'espai del dipòsit de Dosrius i les instal·lacions de bombeig.